

CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR DUPĂ LATURA SUBIECTIVĂ

Stanislav COPEȚCHI, Igor HADÎRCA

Universitatea de Stat din Moldova

În cadrul acestui studiu se încearcă efectuarea unei analize a laturii subiective sub aspectul rolului acesteia la calificarea infracțiunilor. În acest sens, sunt scoase în evidență unele reguli de calificare potrivit laturii subiective. Se demonstrează că infracțiunile în care legiuitorul cere prezența scopului în calitate de semn obligatoriu pot fi comise doar intenționat. Se arată specificul calificării infracțiunilor comise cu intenție directă și indirectă. Se argumentează că, în unele cazuri, în textul legii penale forma vinovăției poate fi determinată prin procedeele de comparării sancțiunilor.

Cuvinte-cheie: *calificare, latură subiectivă, intenție, imprudență.*

QUALIFICATION CRIMES BY SUBJECTIVE ASPECT

Within the undertaken study is trying making an analysis of the subjective aspect as regards its role in the qualification of offenses. In this respect are highlighted some rules of qualification according to the subjective aspect of crime. It demonstrates that crimes, in which the legislator requires the presence of purpose as mandatory sign, can be committed only intentionally. It shows the specific of qualification the offences committed by directly and indirectly intention. It is argued that in some cases, in text of criminal law, the form of guilt can be determined by the procedure of comparison sanctions.

Keywords: *qualification, subjective aspect, intent, recklessly.*

Spre deosebire de latura obiectivă a infracțiunii, care exprimă aspectul exterior al infracțiunii, latura subiectivă semnifică aspectul interior (lăuntric). Latura subiectivă a infracțiunii se caracterizează prin prezența următoarelor semne: vinovăția, scopul și motivul. Analiza juridico-penală a infracțiunii are loc, inclusiv, cu ajutorul acestor semne care se află într-o legătură strânsă.

Toate semnele laturii subiective se împart în: *principale (obligatorii)* și *facultative*. La categoria celor principale atribuim vinovăția, fiind semnul fără de care nu poate exista o infracțiune. În același timp, în cadrul componentelor de infracțiune motivul și scopul au rolul de semne facultative și doar în conținutul unor infracțiuni concrete pot avea rolul de semne obligatorii.

Determinarea laturii subiective este un proces destul de complex și complicat, din simplul motiv că latura subiectivă constituie aspectul interior al infracțiunii. Susținem opinia, potrivit căreia: „În practica organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești din toate elementele componente de infracțiune cel mai dificil de stabilit și de demonstrat este latura subiectivă. Și asta e destul de evident, deoarece ca să pătrunzi în gândul, intențiile, dorințele, sentimentele persoanei ce a săvârșit infracțiunea este practic imposibil fără dorința acesteia” [12, p.21].

Totodată, având în vedere că latura subiectivă constituie unul din cele patru elemente ale componente de infracțiune, determinarea cu exactitate a acesteia are importanță la calificarea infracțiunii. Nu e suficient să cunoaștem obiectul atentării și comportamentul infracțional al persoanei. Este necesar să stabilim și latura subiectivă a infracțiunii.

Determinarea cu exactitate a laturii subiective permite calificarea faptei infracționale potrivit articolului concret din Partea Specială a Codului penal care incriminează fapta infracțională pe care de fapt a dorit s-o comită persoana. În unele cazuri, determinarea exactă a atitudinii psihice a făptuitorului față de fapta comisă și, eventual, față de urmările prejudiciabile survenite poate duce la calificarea celor comise drept tentativă. Se are în vedere ipoteza în care cele comise în realitatea obiectivă nu corespund cu intenția infracțională a făptuitorului. În alte cazuri, lipsa laturii subiective, deși în prezența obiectului, laturii obiective și subiectului infracțiunii, are drept consecință lipsa infracțiunii (este cazul infracțiunilor săvârșite fără vinovăție).

Pentru alegerea normei juridico-penale concrete în vederea efectuării unei calificări exacte a faptei prejudiciabile comise, este necesar ca, pe de o parte, să se stabilească atitudinea psihică manifestată de făptuitor în raport cu fapta prejudiciabilă săvârșită și, după caz, față de urmarea prejudiciabilă, iar, pe de altă parte, să se determine conținutul laturii subiective avute în vedere de legiuitor la adoptarea textului de lege. De exemplu, pentru calificarea faptei de violare de domiciliu trebuie stabilită atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta

comisă și necesită a fi determinat conținutul laturii subiective a respectivei componente de infracțiune pentru calificarea faptei anume potrivit articolului respectiv. Dacă am admite, la absurd, că făptuitorul a acționat din imprudență, iar norma care incriminează fapta de violare de domiciliu cere prezența intenției, atunci comportamentul unei astfel de persoane nu poate fi calificat în corespundere cu norma de incriminare respectivă.

Latura subiectivă a fiecărei infracțiuni este determinată de legiuitor în momentul adoptării textului legii penale. Ca și în cazul celorlalte elemente ale componente de infracțiune, legiuitorul folosește diverse modalități tehnice de specificare a laturii subiective a infracțiunii, în special a formei vinovăției, având în vedere că semnul enunțat este unul obligatoriu.

În cele ce urmează, vom încerca să punctăm asupra *modalităților tehnico-legislative* de determinare a formei vinovăției subiecților infracțiunilor înscrise în Partea Specială a Codului penal:

1) Forma vinovăției este indicată expres în dispoziția normei de incriminare: **a)** intenție – art.136, 145, 151, 152, 166¹, 180, 180¹, 185³, 197, 201¹, 212, 217⁶, 221, 225, alin.(2) art.232, 239, 245², 245⁵, 245⁸, 252, 260², 268, 271, 279, 287, 315, 320, 327, 330¹, 335, 337, 346, 364, 368, 379 etc. **b)** imprudență – art.149, 157, 213, 264, 380 etc.

În cuprinsul nomelor speciale din Codul penal, imprudența, în calitate de formă a vinovăției, se atestă în mai puține cazuri, comparativ cu intenția. La o analiză atentă a normelor din Partea Specială a Codului penal care cuprind o specificare expresă a formei vinovăției pe care trebuie s-o manifeste făptuitorul fie în raport cu fapta, fie și în raport cu urmarea prejudiciabilă, se observă tendința legiuitorului de a stipula expres forma vinovăției: fie atunci când un anumit comportament este incriminat atât intenționat, cât și din imprudență (de exemplu, vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății comisă intenționat va cădea sub incidența art.151, iar cea comisă din imprudență – sub incidența art.157 CP RM); fie atunci când o faptă poate fi comisă atât intenționat, cât și din imprudență, dar legiuitorul sancționează doar comportamentul comis cu o anumită formă a vinovăției, având în vedere pericolozitatea social sporită a faptei comise anume cu o astfel de formă a vinovăției (de exemplu, bunurile pot fi distruse intenționat, dar și din imprudență, însă este considerată drept infracțiune doar fapta de distrugere intenționată a bunurilor). Deci, chiar dacă se atentează la una și aceeași valoare socială, forma vinovăției poate determina efectuarea unor calificări diferite.

În unele cazuri, legiuitorul indică nu doar forma vinovăției, ci și modalitatea acesteia. Spre exemplu, în textul art.213 CP RM este indicată neglijența în calitate de modalitate a imprudenței, de unde și concluzia despre obligativitatea manifestării de către făptuitor a neglijenței față de fapta prejudiciabilă, nu și față de urmarea prejudiciabilă, față de care făptuitorul poate să manifeste și încredere exagerată.

2) Forma vinovăției rezultă din semantismul anumitor noțiuni cu care operează legiuitorul la descrierea faptei prejudiciabile. De exemplu, răpirea unei persoane, infracțiunea de viol, vânatul ilegal nu pot fi comise decât doar cu intenție. Este de neimaginat ca o persoană să comită din imprudență infracțiunea de vânat ilegal. În acest sens, V.Manea opinează că infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM (acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor), reieșind din semantismul noțiunilor „terorizare”, „atacare”, „organizare” și „participare”, poate fi săvârșită doar cu intenție [12, p.187].

3) Forma vinovăției rezultă din esența faptei. Deși legiuitorul nu indică expres forma vinovăției, acest lucru reiese din natura juridică a faptei (de exemplu, art.255 CP RM – înșelarea clienților). La fel, omorul săvârșit în stare de afect, pruncuciderea, lipsirea de viață la dorința persoanei (eutanasia) pot fi comise doar intenționat, din moment ce sunt forme atenuate ale omorului prevăzut la art.145 CP RM, acesta din urmă putând fi comis doar cu intenție.

4) Se comit intenționat toate infracțiunile care presupun aplicarea violenței (de exemplu, infracțiunea prevăzută la lit.e) alin.(2) art.166 CP RM – privațiunea ilegală de libertate cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei, cea prevăzută la alin.(2) art.179 CP RM – violarea de domiciliu cu aplicarea violenței). În opinia lui Л.В. Сердюк [17, p.22], prin *violență* se înțelege influența ilegală și intenționată (sublinierea ne aparține – *n.a.*) din partea unor persoane exercitată asupra altei persoane (sau unui grup de persoane), exprimată contrar sau în pofida voinței acesteia (acestui) și susceptibilă să cauzeze o traumă organică, fiziologică sau psihică și să limiteze libertatea de voință și acțiune. Autorii S.Brînză și V.Stati conchid că violența poate presupune manifestarea doar a intenției în raport cu prejudiciile pe care le implică, iar manifestarea imprudenței față de aceste prejudicii nu este compatibilă cu esența juridică a violenței [2, p.5]. Astfel, acolo unde pe post de acțiune adiacentă, fie în contextul componente de bază, fie în calitate de semn calificativ, apare aplicarea violenței, infracțiunea poate fi comisă doar cu intenție.

Exact aceeași formă a vinovăției trebuie desprinsă în cazul amenințării, indiferent de obiectul acesteia, că se amenință cu aplicarea violenței, cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, cu răpirea persoanei ori cu un alt rău. Intenționat sunt comise și infracțiunile care presupun recurgerea de către făptuitor la înșelăciune.

5) Forma vinovăției poate fi determinată prin procedeul comparării sancțiunilor. De exemplu, în cazul lit.b) alin.(3) art.165 CP RM (traficul de ființe umane soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori sinuciderea acesteia) este necesar a determina care este forma vinovăției făptuitorului față de urmările prejudiciabile sus-indicate. Comparativ cu normele de la lit.a) ori b) alin.(2) art.162 CP RM, lit.a) ori b) alin.(2) art.163 CP RM, unde legiuitorul indică expres forma vinovăției pe care trebuie s-o manifeste făptuitorul față de urmarea prejudiciabilă (vătămarea gravă sau decesul persoanei), în conjunctura infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(3) art.165 CP RM acest lucru nu este specificat. Celui abilitat cu aplicarea legii penale, implicit, cu calificarea infracțiunii, pentru a efectua corect încadrarea juridică nu-i rămâne decât să determine care a fost voința legiuitorului la adoptarea textului normativ respectiv. Pentru a ne expune asupra formei vinovăției pe care trebuie s-o manifeste făptuitorul față de urmările prejudiciabile reliefate *supra*, este necesar a se apela la procedeul comparării sancțiunilor. Pentru exemplificare vom lua urmarea prejudiciabilă „decesul persoanei”. Astfel, pedeapsa pentru traficul de ființe umane agravat, prevăzut la lit.b) alin.(3) art.165 CP RM, *inter alia*, este de la 10 la 20 ani închisoare. Pentru lipsirea de viață din imprudență în varianta-tip pedeapsa este de până la 3 ani închisoare. Totodată, pentru omorul intenționat în varianta-tip pedeapsa cu închisoarea este de la 10 la 15 ani. Pedeapsa pentru traficul de ființe umane prevăzut la alin.(2) art.165 CP RM este de la 7 la 15 ani închisoare. Comparând sancțiunile normelor de la alin.(1) art.149, alin.(2) art.165, alin.(3) art.165 CP RM, pe de o parte, și sancțiunile normelor de la alin.(1) art.145, alin.(2) art.165, alin.(3) art.165 CP RM, ajungem la concluzia că infracțiunea de trafic de ființe umane în varianta agravată, prevăzută la lit.b) alin.(3) art.165 CP RM, absoarbe doar infracțiunea de lipsire de viață din imprudență. Prin urmare, forma vinovăției făptuitorului față de urmarea prejudiciabilă – decesul persoanei – este imprudența. Însă, deoarece sub aceeași circumstanță agravantă sunt întrunite mai multe urmări prejudiciabile, deducem că imprudența, ca formă a vinovăției, va fi prezentă și în cazul survenirii celorlalte urmări prejudiciabile.

În alt context, este insuficient a cunoaște care este forma vinovăției infracțiunii înscrise în norma de incriminare. Este necesar a identifica și atitudinea psihică manifestată de făptuitor în raport cu fapta comisă. Ca rezultat al identificării acesteia și suprapunerii cu forma vinovăției avută în vedere de legiuitor la adoptarea normei, în caz de coincidență exactă, se poate de recurs la calificarea faptei potrivit articolului concret. Deoarece latura subiectivă presupune atitudinea psihică a făptuitorului față de faptă și, după caz, față de urmarea prejudiciabilă, determinarea acesteia, într-un caz concret, are loc prin analiza și confruntarea împrejurărilor obiective în interiorul cărora a fost săvârșită fapta infracțională. Cu alte cuvinte, latura subiectivă și, mai cu seamă, forma vinovăției făptuitorului trebuie desprinsă din analiza cumulului de semne obiective. Latura subiectivă nu poate fi izolată de elementele obiective ale infracțiunii (obiectul și latura obiectivă); ea se identifică prin prisma acestora din urmă. De exemplu, este cert că făptuitorul manifestă intenție (cel puțin față de faptă) în situația în care aplică, cu o bătă, victimei mai multe lovituri în regiunea capului.

Uneori, forma vinovăției este desprinsă din natura acțiunilor/inacțiunilor infracționale comise, precum și este dictată de alte particularități specifice de săvârșire a infracțiunii.

Bunăoară, sunt comise intenționat infracțiunile prelungite. Are dreptate A.I. Stoian când menționează: „Culpa este incompatibilă atât cu infracțiunea continuată (prelungită) în ansamblul ei, cât și cu acțiunile-inacțiunile componente, individuale din care aceasta este alcătuită. În cazul săvârșirii din culpă (imprudență) a mai multor acțiuni sau inacțiuni identice ce formează conținutul unei singure infracțiuni, la intervale relativ scurte de timp, în împrejurări asemănătoare sau chiar identice fapta va fi calificată după regulile concursului omogen de infracțiuni” [16, p.21].

La fel, sunt comise intenționat infracțiunile săvârșite în participație. Cel puțin pentru legislația penală a Republicii Moldova, participația la infracțiunile săvârșite din imprudență este imposibilă. Acest lucru rezultă din dispoziția normei de la art.41 CP RM, unde legiuitorul a stabilit tranșant că se consideră participație cooperarea cu intenție (sublinierea ne aparține – *n.a.*) a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate. În cazul cooperării mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni din imprudență, fiecare persoană va răspunde în limita comportamentului său infracțional.

Vinovăția. Codul penal al Republicii Moldova nu definește vinovăția, ci reglementează doar formele vinovăției. În doctrină [11, p.235], vinovăția este definită ca fiind atitudinea psihică (conștientă și volitivă) a persoanei față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia, ce se manifestă sub formă de intenție sau de imprudență.

Din conținutul normelor de la art.17 și 18 CP RM sunt desprinse formele vinovăției: intenția și imprudența. Din definiția legală a intenției sunt deduse modalitățile acesteia, care diferă între ele, în principal, după conținutul elementului volitiv: **a) intenția directă și b) intenția indirectă.** Drept exemplu de infracțiune comisă cu intenție indirectă poate servi cazul când făptuitorul, având intenția de a cauza o vătămare gravă integrității corporale sau sănătății unei persoane, aplică mai multe lovituri cu o rangă de metal în regiunea capului, acțiuni care, în cele din urmă, au dus la survenirea decesului victimei.

Exemplificativă este următoarea argumentare desprinsă dintr-o hotărâre judecătorească din practica judiciară a Republicii Moldova, atunci când la calificare a fost reținută intenția indirectă în acțiunile inculpaților: *sub aspectul laturii obiective, omorul lui Ț.F. a fost săvârșit de către inculpații C.R., C.V. și o altă persoană, prin acțiuni de natură fizică: lovituri cu picioarele și cu bucăți de scândură rupte din gard peste corp, inclusiv în regiunea organelor vitale. Ei au acționat cu vinovăție manifestată prin intenție indirectă. Circumstanțele în care au acționat inculpații, aplicarea loviturilor în regiunea organelor vitale cu picioarele și cu ștachete rupte din gard, având pe ele cuie, timp de 30-40 de minute, denotă că acțiunile lor au fost cuprinse de intenția de a cauza părții vătămate moartea. Instanța de fond corect a constatat faptul că inculpații au prevăzut posibilitatea cauzării morții victimei și admiteau în mod conștient aceasta; or, ei nu și-au curmat acțiunile nici când Ț.F. se afla la pământ, în ogradă, fiind încă în viață, fără a da careva semne de apărare. Cu bestialitate, în mod barbar, inculpații au continuat să-l lovească cu putere și intensitate cu ștachete, cauzându-i vătămări corporale incompatibile cu viața* [8].

Împărtășim punctul de vedere exprimat de G.Antoniou: „Hotărârea de a înfăptui rezultatul aflat în reprezentarea persoanei nu exclude atitudinea de acceptare și a unui al doilea rezultat, legat de primul, și care s-a aflat, de asemenea, în reprezentarea autorului. Acela care folosind instrumente apte să producă moartea unei persoane îndreaptă lovitura spre o regiune vitală a corpului, chiar dacă este hotărât să-i aplice victimei numai o corecție severă fără să o omoare, poate să aibă în reprezentarea sa și acest al doilea rezultat, care să fie numai acceptat nu și urmărit” [1, p.112]. Cu referire la exemplul enunțat *supra* (cel cu privire la aplicarea loviturilor cu o rangă de metal), menționăm că deși făptuitorul nu a dorit cauzarea morții victimei, totuși, datorită mijlocului folosit la aplicarea loviturilor, luând în calcul repetabilitatea aplicării acestora și zona în care erau aplicate loviturile, conchidem că acesta a manifestat intenție indirectă față de consecința real survenită. Dacă ar fi survenit vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, cele comise urmau a fi calificate conform art.151 CP RM. În niciun caz potrivit art.27, 145 CP RM. Aceasta deoarece nu este posibilă tentativa la infracțiune cu intenție indirectă. Cu acest prilej invocăm următoarea explicație din literatura de specialitate autohtonă în contextul faptei de vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății: „La săvârșirea acțiunilor sau inacțiunilor violente, în prezența intenției directe sau indirecte privind lipsirea de viață, fapta în ansamblul ei, în cazul producerii decesului, va forma componența de omor intenționat. Dacă asemenea acțiuni sau inacțiuni au condus la vătămarea integrității corporale sau a sănătății, iar decesul victimei nu s-a produs din cauze independente de voința făptuitorului, atunci cele comise vor forma tentativa de omor (în cazul intenției directe) sau vătămarea intenționată – gravă, medie sau ușoară – a integrității corporale sau a sănătății (în cazul intenției indirecte)” [3, p.379].

Ilustrativă este următoarea speță din practica judiciară, când acțiunile infracționale ale făptuitorului au fost calificate ca tentativă la infracțiunea de omor din considerentul manifestării intenției directe față de urmarea prejudiciabilă: *prin sentința Judecătoriei Telenești din 13.12.2013, U.T. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute la art.27, alin.(1) art.145 CP RM. În fapt, la 30.07.2012, în jurul orei 16.30, U.T., aflându-se, în stare de ebrietate alcoolică, în gospodăria lui C.T. din satul C., raionul Telenești, urmărind scopul de a-l omori pe C.T., intenționat, i-a aplicat acestuia două lovituri cu un cuțit în abdomen. Fiind vătămat, C.T. a încercat să fugă, însă U.T. l-a ajuns din urmă și i-a mai aplicat o lovitură cu cuțitul peste spate și mâini, cauzându-i, conform raportului de expertiză medico-legală nr.130 „D” din 31.07.2012, vătămări corporale grave periculoase pentru viață sub formă de plagă pe abdomen, penetrantă în cavitatea peritoneală, cu lezarea stomacului, plăgi pe torace și mâini, provocate de la acțiunea traumatică a unui corp înțepător-tăietor. Totuși, independent de voința sa, U.T. nu a putut să-și ducă acțiunile infracționale până la capăt, fiindcă partea vătămată, C.T., a fugit și s-a ascuns în gospodăria lui Ș.V.* [9].

Cercetarea amănunțită a conținutului și a orientării intenției, precum și a motivului și scopului făptuitorului este necesară pentru delimitarea exactă a tentativei la o infracțiune de faptă consumată ce atentează asupra unui alt obiect [15, p.166].

Dar cum putem determina modalitatea concretă a intenției? Or, soluția de calificare se află în strictă dependență de tipul intenției – directă sau indirectă. Evident că tipul intenției, ca, de altfel, toate semnele laturii subiective, în general, trebuie stabilit reieșind din împrejurările obiective în care a fost comisă fapta infracțională. De pildă, în contextul infracțiunilor contra persoanei, la astfel de împrejurări atribuim: instrumentele folosite la săvârșirea infracțiunii, intensitatea și localizarea loviturilor aplicate, starea sănătății victimei cunoscute de făptuitor etc. În același timp, în doctrină se remarcă că prezumția care se desprinde numai din natura instrumentelor folosite, din locul unde a fost aplicată lovitura și din intensitatea acesteia (operând împreună) conferă o univocitate condiționată actelor de executare (valabilă în măsura în care nu se face dovada contrară sau dacă aceasta nu este întărită și de alte împrejurări care să o consolideze). Înlăturarea prezumției de mai sus ar putea fi făcută pe baza datelor rezultate din analiza relațiilor anterioare dintre inculpat și victimă (de exemplu, dacă au existat relații de strânsă prietenie, de sprijin reciproc, ori erau iminente relațiile de înrudire etc.), din comportarea inculpatului în momentul săvârșirii faptei și ulterior (manifestări de regret, convingătoare, încercări de sinucidere, atitudine sinceră în fața autorităților, oferirea unor explicații plauzibile a desfășurării faptelor etc.) [1, p.116].

În alt context, consemnăm că determinarea modalității concrete a intenției are importanță la calificare. Unele infracțiuni pot fi comise atât cu intenție directă, cât și cu intenție indirectă. Altele pot fi comise doar cu intenție directă. Nu există infracțiuni care pot fi săvârșite doar cu intenție indirectă.

Regula e că *infracțiunile formale pot fi comise doar cu intenție directă*. În acest sens, A.Plop relevă că cel mai important barometru la determinarea modalității concrete a intenției este construcția laturii obiective [14, p.196]. În contrast, intenția indirectă este posibilă doar în cazul componentelor de infracțiune materiale. Cu referire la acest aspect invocăm remarca făcută de Ю.А. Красиков: „Cât privește vinovăția față de însăși acțiunea ce formează latura obiectivă a infracțiunilor formale, aceasta poate să se exprime doar sub forma intenției directe, deoarece voința persoanei în aceste cazuri este îndreptată spre săvârșirea acțiunii” [18, p.214].

Sunt comise cu intenție directă infracțiunile în a căror componentă legiuitorul a prevăzut scopul în calitate de semn obligatoriu. În literatura de specialitate autohtonă [6, p.240], precum și în cea străină [19, p.94], se susține că nu pot fi comise cu intenție indirectă infracțiunile ce includ în componența lor un scop special. Componentelor de infracțiune, care au în conținutul lor scopul în calitate de semn constitutiv obligatoriu, le corespunde doar intenția directă, lucru devenit astăzi un adevăr fundamental. Dacă persoana urmărește atingerea unui anumit rezultat, aceasta dorește, însă nu admite atingerea respectivului obiectiv. Deoarece făptuitorul urmărește finalitatea propusă și, implicit, rezultatul prin care se poate realiza această finalitate, scopul infracțiunii este atașat exclusiv intenției directe, care devine astfel intenție calificată ca scop [10, p.7]. Indicația unui scop special în latura subiectivă a unei infracțiuni concrete demonstrează caracterul hotărât al faptei, care nu este un scop în sine, ci un mijloc de atingere a acelui rezultat final, care și reprezintă scopul. Acest rezultat, precum și însăși fapta și urmările socialmente periculoase, ca mijloc de atingere a scopului propus, sunt dorite de către subiectul infracțiunii. De aceea, trebuie de constatat că scopul special al faptei este compatibil doar cu intenția directă [15, p.115-116].

Imprudenta. Din economia art.18 CP RM desprindem că infracțiunea se consideră săvârșită din imprudență dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate ori nu-și dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă. Din definiția legală a imprudenței rezultă cele două modalități: **a) încrederea exagerată și b) neglijența**.

Iată un exemplu din practica judiciară când la calificare a fost reținută încrederea exagerată ca modalitate a imprudenței: *În fapt, M.N. aflându-se, la 10 octombrie 2013, aproximativ la ora 12.00, pe traseul R-30 la kilometrul 34 + 500 m Anenii Noi – Căușeni și deplasându-se la volanul autocamionului de model „ZIL” cu numărul de înmatriculare CS AI 187, din direcția satului G., r-nul Căușeni, în direcția or. Căușeni, cunoscând (sublinierea ne aparține – n.a.) că frâna de la roata dreaptă din față este defectată, nu a lichidat defectul la timp, prin ce a încălcat prevederile pct.122 din Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.357 din 13.05.2009. La fel, nu a ales corect viteza de deplasare din punct de vedere tehnic,*

acțiuni prin care a încălcat și prevederile pct.45 din Regulamentul circulației rutiere. Ca rezultat, s-a tamponat cu automobilul de model „VAZ 21061” cu numărul de înmatriculare CS AA 171, la volanul căruia se afla cet. A.E., avându-i ca pasageri pe G.S. pe bancheta din față, iar pe B.M. și B.V. pe bancheta din spate. În urma accidentului produs, A.E., B.V. și B.M. au decedat, iar lui G.S. i-au fost cauzate doar leziuni corporale [7].

Neglijența a fost reținută în următorul caz din practica instanțelor de judecată: La data de 26 iulie 2013, aproximativ la ora 23.10, N.C., conducând autoturismul de model „Ford Mondeo” cu numărul de înmatriculare C YU 007, fiind treaz, cu permis de conducere valabil categoriei mijlocului de transport pe care-l conducea, se deplasa în mun. Chișinău pe bd. Mircea cel Bătrîn din direcția str. Alecu Russo spre str. Petru Zadnipru. Ajungând lângă stația pentru transport public și fiind în perimetrul imobilului nr.2 de pe bd. Mircea cel Bătrîn, loc unde pe partea carosabilă era amenajată trecerea pietonală, marcată cu marcaj rutier 1.14.1. (anexa nr.4, capitolul I al RCR) și semnalizată corespunzător prin indicatorul rutier 5.50.1 (anexa nr.3, capitolul V al RCR), conducând cu o viteză sporită, N.C. nu a ținut seama de totalitatea factorilor ce caracterizează condițiile rutiere, de existența unor obstacole pe sectoarele de drum, de intensitatea și nivelul de organizare a traficului rutier, manifestând neglijență (sublinierea ne aparține – n.a.), nu a cedat trecerea pietonilor. În consecință, a comis tamponarea părții vătămate D.D., care în acel moment, în calitate de pieton, traversa regulamentar carosabilul bd. Mircea cel Bătrîn pe trecerea neregulată pietonală de la dreapta la stânga relativ sensului de deplasare a automobilului condus de N.C. În rezultatul impactului, părții vătămate D.D. i-au fost cauzate, potrivit raportului de expertiză medico-legală nr.2595/D din 29 octombrie 2013, vătămări corporale sub formă de plagă confuză deschisă articulației genunchiului stâng, complicată cu bursită septică și hematom infectat, excoriația antebrațului drept, care condiționează dereglare de lungă durată a sănătății și, în baza acestui criteriu, se califică ca vătămare corporală medie [6].

Precizăm că, în unele cazuri, în aceleași circumstanțe obiective, manifestarea unei atitudini psihice intenționate față de urmarea prejudiciabilă schimbă calificarea. Astfel, dacă vătămarea medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul persoanei au fost cauzate intenționat, la calificare nu se va mai reține una din infracțiunile de la art.264 CP RM, ci una din infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei (infracțiuni prevăzute în Capitolul II din Partea Specială a Codului penal).

La calificarea infracțiunilor comise din imprudență se impune delimitarea infracțiunii săvârșite cu încredere exagerată de infracțiunea comisă cu intenție indirectă. În practică, uneori acestea sunt confundate. În cazul intenției indirecte persoana își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, prevede urmările prejudiciabile și admite, în mod conștient, survenirea acestor urmări. Încrederea exagerată se exprimă prin faptul că persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate. Definitiv pentru încrederea exagerată este modul abstract al prevederii urmării prejudiciabile care ar putea să survină. Făptuitorul, bazându-se pe unele împrejurări obiective și subiective, speră că acestea nu vor surveni.

Sușținem cele nuanțate de S.Brînză: „Dacă făptuitorul nu se bizuie pe niciun fel de elemente concrete, ci pur și simplu speră că, datorită hazardului, nu se va produce rezultatul prevăzut, că nu va avea tocmai el ghinionul să pricinuiască moartea unei persoane, aceasta înseamnă că el își asumă riscul producerii acelui rezultat, adică acceptă și o așa urmare eventuală: astfel, vinovăția lui nu se mai concretizează în încrederea exagerată, ci în intenția indirectă...” [4, p.217].

Una din condițiile de bază la calificarea infracțiunilor săvârșite din imprudență constă în stabilirea modalității concrete a imprudenței. La descrierea atitudinii psihice a făptuitorului față de faptă și urmările prejudiciabile legiuitorul rareori recurge la indicarea în textul normei de incriminare a modalității concrete a imprudenței. Cel mai frecvent, legiuitorul specifică, pur și simplu, imprudența ca formă a vinovăției. Stipularea modalității concrete a imprudenței are loc atunci când legiuitorul vrea să scoată în evidență faptul că o anumită infracțiune poate fi comisă doar cu o anumită modalitate a imprudenței (de exemplu, infracțiunea prevăzută la art.213 CP RM – încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale).

Atunci când este complicat a determina forma vinovăției, în special față de urmarea prejudiciabilă, în cele mai dese cazuri trebuie de apelat la procedeu de comparării sancțiunilor.

De regulă, imprudența ca formă a vinovăției este caracteristică doar componentelor de infracțiune materiale. Tocmai de aceea, pentru calificarea unei fapte prejudiciabile comise din imprudență este necesar a determina dacă componenta de infracțiune desprinsă din norma aplicabilă este sau nu una materială.

Imprudența este posibilă doar în cazul infracțiunilor consumate. De aceea, este inadmisibilă imprudența la infracțiunile neconsumate (pregătirea și tentativa de infracțiune). Nu e posibil a pregăti din imprudență săvârșirea unei infracțiuni, după cum nu e posibil a încerca săvârșirea unei infracțiuni din imprudență.

De asemenea, imprudența este incidentă doar infracțiunilor săvârșite de o singură persoană. Participația la infracțiunile comise din imprudență este imposibilă, lucru desprins din conceptul participației penale potrivit legislației Republicii Moldova.

În contextul calificării infracțiunilor după latura subiectivă un alt aspect ține de *determinarea formei vinovăției față de semnele calificative ale infracțiunii*. În teoria dreptului penal se arată că semnele componente de infracțiune ce au o importanță calificativă pot fi împărțite, condițional, în patru grupe: 1) ce caracterizează obiectul infracțiunii; 2) ce caracterizează acțiunea sau inacțiunea, săvârșită într-un loc anumit, într-o perioadă de timp anumită, în împrejurări anumite etc.; 3) referitoare la urmările prejudiciabile; 4) referitoare la subiectul infracțiunii [15, p.126]. În opinia noastră, în calitate de semne calificative pot apărea și acelea ce vizează latura subiectivă a infracțiunii, și anume: scopul și motivul (de exemplu, omorul intenționat săvârșit din interes material (lit.b) alin.(2) art.145 CP RM)).

Dacă infracțiunea din cadrul componente de bază este comisă din imprudență, atunci forma vinovăției față de semnele calificative la fel este imprudența.

Situația este diferită atunci când infracțiunea de bază este comisă cu intenție. În atare situații, atunci când în calitate de semn calificativ apar semne ce caracterizează obiectul sau subiectul infracțiunii ori semne ce caracterizează semnele laturii obiective, cu excepția urmărilor prejudiciabile – forma vinovăției față de respectivele semne calificative este intenția. Dacă urmarea prejudiciabilă apare în postura de semn calificativ, soluția privind forma vinovăției față de respectivul semn poate fi diferită. În orice caz, atunci când forma vinovăției față de urmarea prejudiciabilă, în calitate de semn calificativ, este imprudența, legiuitorul, de regulă, indică expres acest lucru în textul legii penale. În același timp, dacă legiuitorul nu indică expres forma vinovăției față de urmarea prejudiciabilă ce apare pe post de semn calificativ, se prezumă că intenția este forma vinovăției față de respectivul semn. Evident, de la numita regulă există și unele excepții. Despre o astfel de excepție am relatat *supra*, atunci când am abordat procedeele comparării sancțiunilor pentru identificarea formei vinovăției. În unele cazuri legiuitorul nu indică asupra faptului că imprudența constituie forma vinovăției manifestată de făptuitor față de urmarea prejudiciabilă ce apare pe post de semn calificativ. Totuși, prin procedeele comparării sancțiunilor poate fi stabilit că anume imprudența constituie forma vinovăției față de urmarea prejudiciabilă. Iar exemplul elocvent în acest sens este semnul calificativ de la lit.b) alin.(3) art.165 CP RM – traficul de ființe umane soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori sinuciderea acesteia.

În alt context, se va reține la calificare semnul calificativ ce vizează obiectul infracțiunii doar atunci când acesta a fost cuprins de conștiința făptuitorului. În caz contrar, cele comise vor fi încadrate potrivit componente de bază. În același timp, dacă făptuitorul a considerat eronat prezența semnelor calificative, acesta lipsind de fapt, cele comise vor fi calificate ca tentativă la infracțiune, cu semnul calificativ respectiv.

În acest sens, merită atenție abordarea complexă a problemei privind *conținutul vinovăției în cazul semnelor calificative ce vizează victima infracțiunii*. La o analiză atentă a semnelor calificative ce vizează victima infracțiunii observăm că legiuitorul, în unele cazuri, indică asupra faptului manifestării de către făptuitor a bunei științe față de statutul victimei. Buna știință presupune existența unei certitudini față de statutul victimei, nu însă a unei presupuneri. *Per a contrario*, atunci când legiuitorul nu operează cu sintagma „bună știință”, pentru a fi în prezența semnelor calificative ce vizează victima infracțiunii e suficient ca făptuitorul să presupună că victima are un statut special, cerut de lege. Dacă făptuitorul nici nu a presupus acest lucru, respectivul semn calificativ nu poate fi reținut la calificare. În context, facem trimitere la următoarea explicație din literatura de specialitate autohtonă efectuată pe marginea art.208 CP RM: „Persoana adultă trebuie să cunoască că victima nu a atins vârsta de 18 ani, adică că este minor. Dat fiind faptul că legiuitorul nu indică asupra cunoașterii de către făptuitor, cu bună știință, a vârstei victimei, pentru a fi în prezența infracțiunii examinate este necesar și suficient ca persoana adultă să fi presupus că persoana atrasă la activitate criminală, instigată la comiterea infracțiunilor sau determinată la săvârșirea faptelor imorale nu a atins vârsta majoratului. Interpretarea sistematică a normei de incriminare supuse analizei, spre exemplu în raport cu normele de la art.145 alin.(2) lit.e) CP RM (omorul unei persoane săvârșit cu bună știință asupra unui minor...), art.151 alin.(2) lit.b) CP RM (vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății săvârșită cu bună

știință asupra unui minor...), art.152 alin.(2) lit.c¹) CP RM (vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății săvârșită cu bună știință asupra unui minor...) etc., permite a concluziona asupra următorului fapt: pentru a fi în prezența infracțiunii stipulate la art.208 CP RM, făptuitorul fie poate să cunoască cu certitudine că victima este minor, fie poate să admită conștient că victima este minor" [5, p.229].

Deci, buna știință implică cunoașterea cu certitudine a calităților speciale ale victimei infracțiunii. Atunci când legiuitorul cere cunoașterea cu exactitate a statutului victimei, iar făptuitorul doar presupune acest statut, la calificare nu poate fi reținut semnul calificativ ce caracterizează victima.

Ca rezultat al studiului întreprins formulăm următoarele **concluzii generale**:

1) Pentru alegerea normei juridico-penale concrete în vederea efectuării unei calificări exacte a faptei prejudiciabile comise, este necesar ca, pe de o parte, să se stabilească atitudinea psihică manifestată de făptuitor în raport cu fapta prejudiciabilă săvârșită și, după caz, față de urmarea prejudiciabilă, iar, pe de altă parte, să se determine conținutul laturii subiective avute în vedere de legiuitor la adoptarea textului de lege.

2) Atunci când forma vinovăției nu este prevăzută expres în dispoziția normei de incriminare, aceasta poate să rezulte din semantismul anumitor noțiuni cu care operează legiuitorul la descrierea faptei prejudiciabile ori din esența faptei.

3) Se comit intenționat toate infracțiunile care presupun aplicarea violenței. Exact aceeași formă a vinovăției trebuie desprinsă în cazul amenințării, indiferent de obiectul acesteia. Intenționat sunt comise și infracțiunile care presupun recurgerea de către făptuitor la înșelăciune.

4) Uneori, forma vinovăției poate fi desprinsă din natura acțiunilor/inacțiunilor infracționale comise, fiind dictată și de alte particularități specifice de săvârșire a infracțiunii. Bunăoară, sunt comise intenționat infracțiunile prelungite, precum și cele săvârșite în participație.

Bibliografie:

1. ANTONIU, G. *Tentativa (doctrină, jurisprudență, drept comparat)*. București: Editura Societății Tempus, 1996.
2. BRÎNZA, S., STATI, V. Articolul 201¹ „Violența în familie” din Codul penal suferă de grave carențe tehnico-legislative. Partea I. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.7.
3. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
4. BRÎNZA, S. Lipsirea de viață din imprudență (art.149 CP RM): aspecte teoretice și practice. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale cu genericul „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”*. Chișinău, 2015.
5. COPEȚCHI, ST. *Răspunderea penală pentru atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale*. Chișinău: Foxtrot, 2014.
6. Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 aprilie 2015. Dosarul nr.1ra-414/2015 <http://www.csj.md> [Accesat: 04.07.2015].
7. Decizia Curții Supreme de Justiție din 06 mai 2015. Dosarul nr.1ra-560/2015 <http://www.csj.md> [Accesat: 04.07.2015].
8. Decizia Curții Supreme de Justiție din 27 mai 2015. Dosarul nr.1ra-587/2015 <http://www.csj.md> [Accesat: 02.07.2015].
9. Decizia Curții Supreme de Justiție din 10 iunie 2015. Dosarul nr.1ra-707/2015 <http://www.csj.md> [Accesat: 02.07.2015].
10. DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială. Vol.III*. București: ALL Beck, 2003.
11. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. ș.a. *Drept penal. Partea Generală*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012.
12. MANEA, V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010.
13. MARIȚ, A., FLOREA, E., LICHII, B. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău, 2013.
14. PLOP, A. *Răspunderea penală pentru provocarea ilegală a avortului*, Chișinău: CEP USM, 2015.
15. ПАРОВ, А.И. *Настольная книга судьи по квалификации преступлений*: Практическое пособие, Москва: Проспект, 2006.
16. STOIAN, A.Iu. *Infracțiunea continuată (prelungită) ca formă a unității legale de infracțiune*: Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2012.
17. СЕРДЮК, Л.В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*, Москва: Юрлитинформ, 2002.
18. *Уголовное право России. Общая часть* / Под ред. А.Н. ИГНАТОВА, Ю.А. КРАСИКОВА. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1998.
19. *Уголовное право Российской Федерации. Общая часть* / Под ред. Л.В. ИНОГАМОВОЙ-ХЕГАЙ, А.И. ПАРОВА, А.И. ЧУЧАЕВА. Москва: ИНФРА-М, 2005.

Prezentat la 24.11.2015